

ЖЕЉКО Ђ. БЈЕЛАЈАЦ
Правни факултет за привреду
и правосуђе
Нови Сад
АЛЕКСАНДАР М. ФИЛИПОВИЋ
Факултет за економију
и инжењерски менаџмент
Нови Сад

УДК 316.774:316.47
Оригиналан научни рад
Примљен: 02.11.2018
Одобен: 30.11.2018
Страна: 09-21

УТИЦАЈ МАСОВНИХ МЕДИЈА НА ДЕГРАДАЦИЈУ САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА

Сажетак: У овом раду, аутори постављају основе промишљања стања савременог друштва кроз призму утицаја који мас-медији врше на савремено друштво, и помажу у његовој сталној трансформацији. У тексту аутори најпре научно и методолошки детерминишу појмове савременог друштва, масовних медија и деградације, и тако добијеним научним механизмима анализирају актуелно стање друштва и медија, њихову корелацију, механизме утицаја медија на друштво и на појединце, и потврђују почетне тезе, да је савремено друштво у процесу деградације, као и да медији масовних комуникација имају доминантан утицај на тај процес друштвеног опадања који је у току и који је присутан глобално.

Кључне речи: савремено друштво, медији, масовни медији, хипердемократија, деградација, друштвено опадање, глобално друштво

Увод

Почетак двадесетог века је било доба када су традиционалне елите полако почеле да губе своју, вековима неприкосновену позицију у уређењу друштва европске цивилизације. Покретач промена је свакако била француска буржоаска револуција, али је требало више од сто година да суштинске промене у уређењу друштва почну да се реализују на терену.

Страхоте Светског рата¹ и до тада највеће и подједнако безнађе победника и поражених, дефинитивно су, недуго после окончања рата, довели до краја *првог цивилизацијског таласа*². *Повратни цивилизацијски талас*³ увео је

¹ Први светски рат (1914 -1918)

² Таласима демократизације се у политичкој науци означава група транзиција из недемократских у демократске режиме која наступа у одређеном временском периоду, а бројношћу значајно превазилази истовремене транзиције у супротном смеру. У такав талас обично спадају и либерализација или делимична демократизација у оним политичким системима који не постану сасвим демократски. У модерном свету одиграла су се 3 таласа демократизације. Међутим, историја није једносмерна па је за сваким од прва два таласа демократизације наступао повратни талас у којем су се неке, али не све земље, које су претходно прешле у демократију вратиле недемократ-

на јавну сцену пауперизоване масе које су временом постале главни, а у неким државама и једини носилац јавног и политичког живота. Усклик из стотина милиона грла "*sine nobilitate!*"⁴ кренуо је Европом и постао духовни покретач већине промена у двадесетом веку. Тада је започет процес напуштања демократије и повратак на традиционалне облике ауторитарне владавине и увођење нових, масама окренутих, бруталнијих и свеобухватнијих облика тоталитаризма. Такви обрти дешавали су се углавном у оним земљама које су демократске облике прихватиле непосредно пред Први светски рат или после њега, у којима не само да је демократија била нова и слаба, него је у многим случајевима нова била и нација. Почев од 1922, Италија, Немачка, Аустрија, Чешка, Грчка, Португал, Бразил, Аргентина, Шпанија, Јапан, Аргентина, напуштају демократију и замењују је политичким системом комунистичке, фашистичке или милитаристичке идеологије, који су, сви од реда, започели системску и систематску деградацију друштва и друштвених односа, прилагођавајући их, уместо, као пре, елити и средњем слоју, сада пролетаризованим масама из чије су безрезервне и на моменте хистеричне оданости црпили политичку моћ и политички легалитет.

Догодио се парадокс, својствен до тада само схоластици. На једној својеврсној негацији и одбацивању демократије, родила се хипердемократија⁵ која данас влада евро-америчким светом и којој је тешко предвидети крајњи облик, осим да ће он бити у дубокој и разорној алијенацији и неслободи човека у корист слободе колектива.

Промене политичког система, развлашћивање дотадашње елите и препуштање, углавном неписменим масама одлучујуће улоге у политичком одлучивању довеле су до почетка деградације традиционалних вредности европског друштва, пре свега деградације морала. Вишевековни хришћански морал који је основ имао у породици, поштовању закона и радној етици, имао је превише стега за "нове људе", па је тај морал напуштен и замењен. Деградација друштва започета тада, настављена је до данашњих дана добијајући различите, често чудовишне и застрашујуће облике.

Последњи облици глобалне деградације друштва иницирани *трећим цивилизацијским таласом*⁶ донели су нове могућности масовним медијима и нову, невероватну симплификацију становништва на најнижем нивоу. *Sine nobilitate* више није било довољно нити политички коректно. Политичка коректност

ској владавини. *Први цивилизацијски талас* започео је 1828, а окончан је 1926. године. Види: Samuel Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*

³ *Први повратни талас*, 1922 – 1942.

⁴ Латински: Без отмености (племства)!

⁵ Види: Ортега и Гасет, Хозе, *Побуна маса*, Градац, Чачак, 2013.

⁶ 1974 – 1989: 30 земаља у Европи, Латинској Америци и Азији је демократизовано. Тај демократски талас најпре се манифестовао на југу Европе. Започео је у Португалу 1974. године. Три месеца после удара у Португалу, срушио се војни режим у Грчкој. Потом, 1975. године, тридесетшестогодишња владавина генерала Франциска Франка у Шпанији окончала се његовом смрћу. Крајем 70-их година 20. века демократски талас прешао је и у Латинску Америку. У Еквадору, Перуу, Боливији долази до војног повлачења, односно до силаска војске са власти и до избора, када су изабрани цивилни представници власти.

сада подразумева максимум: *непристојно је разликовати се*. Сви смо исти, сви имамо иста права, али, овде се не мисли на политичка права, него на цивилизацијска права која великим делом проистичу из природних права и уобичајених односа међу људима, откад људи постоје на Земљи.

Глобалне телевизијске мреже, велике информативне агенције и ИКТ замениле су многе традиционалне институције, као што су породица, школа, универзитетски амфитеатри, дружење. Футуристи предвиђају да ће нам ИКТ производи ускоро бити у кревету, замењујући супруге, љубавнице... Овде је реч о деградацији друштва која ће неминовно довести до усамљености и разорне друштвене алијенације као неизбежног и преовлађујућег начина живота људи будућег времена којима ће лепа реч упућена од стране виртуелне девојке можда бити једина лепа реч коју су чули. Пут којим би све то могло да се креће може се видети у филму *Her* који би могао да постане култни филм не само овог жанра⁷, већ и „читанка“ предвиђања интеракције између човека будућег времена и његових биомиметичких⁸ продужетака у потпуно деградираном и разореном друштву какво познајемо, без обзира да ли су то само софтверски продужец, или одређени нови идоли којима су софтверски удахнути живот и свест⁹.

На жалост, у овом раду има премало простора да се чак и површним промишљањем обухвати целокупна материја деградације савременог друштва у нашој земљи и улози медија у том процесу, тако да ћемо морати да се задржимо на постављању питања и иницирању истраживања о овој, за будућност друштва веома важној материји.

Терминолошка разматрања

Изведена из наслова овог рада, хипотеза са којом почињемо истраживање, несумњиво гласи да у Србији постоји савремено друштво, да је оно из неких разлога деградирано и да масовни медији имају извесну улогу у том деградирању савременог друштва.

⁷ „Она“ (*Her*), амерички филм режисера, сценаристе и продуцента Спајка Џоунза (*Spike Jonze*). Радња се одвија 2025. године у Л.А. и прати човека који улази у љубавну везу са интелигентним компјутерским софтвером вештачке интелигенције који има женски глас и личност (Скарлет Јохансон). Улоге тумаче Хоакин Финикс, Ејми Адамс, Руни Мара, Оливија Вајлд. Филм је наишао на одличан пријем код критичара и освојио је бројне награде. Био је номинован за три Златна глобуса и освојио један. Такође је био номинован за пет Оскара, а освојио једног - за најбољи оригинални сценарио Спајка Џоунза.

⁸ Биомиметички (од: *Biomimesis*): *оно што имитира живот, имитирање биолошких система*. У недостатку прихваћеног термина којим би смо означили људску спремност, изведену из тежње да о механичком мисли као о биолошком и, аналогно, о виртуелном мисли као о стварном, односно спремност играча да ликове и објекте из виртуелног и алтернативног света видео-игре, посредством свог аватара доживљава као стварне, формулисали смо и употребили термин „биомиметички продужетак човека“ који означава аватара из видео игре који је до те мере софтверски напредан и интелигентан да може да имитира живот и да самостално комуницира са играчем, а можда и његовом околином. Термин *biomimesis* први употребио.

⁹ Види: Филиповић, Александар: *Парадигма културолошког позиционирања видео игре*, докторска дисертација одбрањена на ФДУ у Београду, маја 2016, библиотека ФДУ Београд

Овако постављена теза захтева извесну сагласност аутора и публике око схватања и дефинисања основних појмова. У противном, могли ми смо лако да се изгубимо у лавиринту несагласности и суштинске различитости. Другим речима, говорили би смо, мислећи да мислимо на исто, али би смо, пре или касније схватили да причамо о различитим појмовима.

Појам савременог друштва

Према неким одредницама које су дате у структурирању, процесима и у типу промена, савремено друштво дефинишемо као засебан конкретни тоталитет и историјску индивидуалност која својом својственошћу и непоновљивошћу одудара од свега што је историја до сада створила. „Под савременошћу мислимо модернитет, прелаз од класног капиталистичког друштва у технолошко друштво са свима, њему припадајућим одредницама (апстрактна рационалност, ослобађање рада, индивидуализам, животна усмереност на будућност, и секуларизација трансценденције и утопијског мишљења). Под модерношћу се, дакле, мисли на историју и време које новинама растаче пређашње структуре и западна друштва¹⁰. Модерност је, по себи, савремена и напредна, а преко ње сва друштва учествују у историји.

При томе, под савременим друштвом мислимо и на сва постојећа друштва у свету, њихове међуодnose, промене које настају из динамике сукоба између развијених и неразвијених земаља. Многобројни, посебно марксизмом надахнути аутори, настојали су да објасне савремено друштво као светско друштво, дакле, глобалистички. Савременост, у овом случају, означава стварну егзистенцију и актуелност свега што постоји, што нам се нуди својом снагом и изузетношћу, радило се о традиционалним или о западним друштвима. Таква су савремена политичка друштва социјалистичког типа, религиозна друштва са фундаменталистичком идеологијом, традиционална аристократска и млада друштва с војном влашћу.

При томе, морамо да се сагласимо да је деградација друштва крајње релативни вредносни појам. Друштво које је са једне тачке гледишта деградирано може да има сасвим солидне вредности и да грађани који живе у том друштву буду сасвим задовољни¹¹. Да ли су сва савремена друштва деградирана и ако нису сва, која јесу и са које и чије тачке гледишта. Колико познајемо западна друштва, рецимо, кинеско, јапанско друштво, или саудијско, иранско, па чак и руско друштво? Можемо ли да се усудимо да иједно од тих великих друштава тек тако назовемо деградираним?

И треће, утицај масовних медија на деградацију друштва врши се углавном различитим врстама манипулације о чему ће говорити посебни рад у овом

¹⁰ <https://moderneteorijedrustvaisociologijamodernosti.wordpress.com/2016/05/18/drustvo/>

¹¹ После победе Октобарске револуције и оснивања СССР, са Запада је кренула хистерична пропаганда против совјетског друштва које је називано најпогрднијим именима. Међутим, совјетска пропаганда је узвратила истом мером, тако да смо имали подједнако оштре критике друштава, између осталог и да су потпуно деградирана недостојна за живот људи.

броју часописа. Међутим, кад је реч о онтолошком бићу манипулације, није она увек негативна и штетна. Од свих обила манипулације, један облик је присутан у сваком медију и чини га извесна манипулација реалношћу. Она је по природи медија неопходна, није нужно лоша нити мотивисана погрешним разлозима¹².

Појам масовних медија

Масовни медији, у смислу овог рада имају свој хајдегеровски извор¹³ у новинарству. Ти медији се зову информативни медији. Као и већина друштвених феномена, новинарство и медији који извиру из њега имају своје *јин* и *јанг* облике, имају, као у античком позоришту, своје комичке и трагичке маске.

У свом најбољем издању, новинарство је дивна и надасве корисна творевина људског ума и руку, један од темеља демократије. Новинари пружају грађанима информације и анализе, олакшавају комуникацију унутар друштва и у значајном степену омогућавају самоуправу. Јавност редовно добија своју дневну количину поузданих информација које на крају помажу појединцима да остваре своје место у друштву и, шире, у глобалној заједници. Информације нам показују неправде, суштине, борбе моћи, катастрофе, достигнућа и приватне интересе. Грађани су, гледајући главне вести у медијима, свесни својих заједничких или конкурентних вредности. Кроз новинарство, друштво прати стање својих институција и своју будућност и по потреби реагује. Такво новинарство је од суштинског значаја за демократију јер човек не може да самоконституише сопствени смисао и сврху ако не обезбеди потпуну и тачну информацију о догађајима ван његовог видокруга. Он мора да зна шта се догодило, како и под којим околностима. Од тог сазнања често зависи посао, здравље, будућност, живот. Он мора да ради, да се самоузвиже, да помаже другима, да подиже породицу.

Новинарство је, у свом најгорем облику један од темеља демагогије, депотизма и неслободе. Оно постаје лако оружје пропаганде моћних отуђених интереса које постепено уништава друштвене односе. Перманентни притисак на медије временом деморалише и најморалније власнике и уреднике. Медији постају депресивни, а депресија се као епидемија шири хоризонтално, до свих медија у заједници, и вертикално, од власника до последњег медијског посленика. Или, како је некада писао Балзак: ...”штампа ће постати опасно средство опасних људи: Служиће се црквом против цркве, Уставом против краља; ругаће се суду кад га он притегне, хвалиће га кад буде чинио уступке распаљеним страстима. Да задобије претплатнике, измишљаће најдирљивије приче, премећаће се као лакрдијаш. Жртвоваће грубој шали и рођеног оца ако треба да забави или насмеје своје читаоце. Биће глумац који ставља пепео свог сина у урну да би истински плакао ... Видећемо како новине, којима су у почетку уп-

¹² Види: Филиповић, Александар: *Етички изазови видео игре*, Зборник радова Факултета драмских уметности 24, Београд, 2013,

¹³ Види: Мартин Хајдегер, *Шумски путеви*. У том капиталном делу, Хајдегер је изнео своје филозофске погледе на уметност

рављали часни људи, доцније падају у руке онима који ће имати стрпљења и еластичности какви недостају правом таленту...¹⁴

Новинарство као професија и медији као производ професије на тај начин губе поверење грађана. Од престижне професије уважених посленика, новинарство постаје понижавајуће занимање. Крај настаје када новинари потпуно потисну своју демократску функцију покушавајући да профитирају из сваког јефтиног трика, шовинизма, сензационализма. Новинарство постаје врста антидемократије када новинске организације и новинари почну неодговорно да продају своју моћ и друштвену одговорност за новац и популарност.

Прилично поразно делује констатација да се пет векова након првог периодичног издања новина, новинарство и медији и даље боре за своју основну вредност - да се увек и свугде понашају у складу са својом демократском дужношћу и етиком.

„Масовни медији су друштвене институције које функционишу унутар одређених стега, правила, права и политике које упошљавају карактеристичну мешавину квалификованог особља, који се држе одређених процедура у прикупљању информација, ради стварања грађе за визуелно, аудитивно или концептуално усмерене медије. Они су учесници у политичкој, економској, социјалној и културној динамици друштвене моћи.

Један број других теоретичара описује масовне медије чији је циљ да информишу, уверавају, забављају и продају. Али сва четири елемента ретко су присутна у оквиру једне приче, рекламе, текста или информације“¹⁵.

Деградиација друштва

Деградиација или регресија је процес погоршања карактеристика неког објекта или појаве током времена, постепено погоршање, пад, пад квалитета, уништавање материје као резултат спољног утицаја на законе природе и времена. Деградиација се често супротставља прогресу, односно напредовању.

Деградиација друштва је најпре етичка ствар, ствар морала. У једном моменту, морал и морално добро постану неважни за институције и људе који представљају елиту, без обзира да ли су, по дефиницији, заиста елита или нису. Платон је писао да ”свака власт прави законе у своју корист: демократија демократске, тиранин тиранске, а тако чине и све друге власти”¹⁶. Деградиација друштва је, дакле, пад система моралних норми које се поштују односно, боље речено, које би требало да се поштују у једном друштву. Друштвена заједница

¹⁴ Оноре де Балзак, *Изгубљене илузије*, „Култура”, Београд 1948, 437, цитат у: Слободан Рељић, *Како је заробљена ”слободна штампа”* http://www.maticasrpska.org.rs/letopis/letopis_491_5/temat-slobodan-reljic.pdf, приступљено 10. новембра 2018.

¹⁵ Бјелајац, Жељко/Мердовић, Боро, *Сензационализам у медијима као узрок дестабилизације политике сузбијања криминалитета*, Култура полуса, год. XV (2018), бр. 35, стр. 290.

¹⁶ ”У сваком случају, законе формира владајућа елита за властите интересе. Демократија производи демократске законе, тирани производе аутократске законе и тако даље. Са формирањем закона одређује се шта је добро за субјекте и шта служи њиховим интересима.” Платон, *Држава*

која у свом фокусу нема императив поштовања породице, културе, образовања, уметности, спорта и других, опште прихваћених вредности, трпи константну деградацију. Један од дејствујућих феномена морала је стид, који дефинишемо као мање или више непријатни субјективни доживљај који настаје због ниске оцене других људи свог понашања у објективној ситуацији. Деструкција друштва и деструкција морала је по некада толико тешка, да се нико више ничега не стиди, без обзира на тежину моралног прекршаја. Када једно друштво дође у ситуацију да морал престане да делује и регулише односе међу људима, онда је то друштво пало тако ниско, да тешко може ниже. Одсуство моралних регула покреће негативну спиралу која даље деградира све елементе друштвених односа.

Када је у питању друштво у Србији, мислимо да можемо да разликујемо системску, комплексну деградацију која се неумитно јавила као део или одјек деградације англо-европског, хришћанског друштва, и специфичну, особену деградацију српског друштва насталу као последица ретроградних процеса започетих деведесетих година које остатак Европе није имао.

Системску деградацију српског друштва као одјек или талас опште деградације западне цивилизације карактеришу хипердемократија, грозничаво потрошачко друштво и феномен настао као последица овладавања ИКТ¹⁷ свим сферама јавног и приватног живота модерног друштва, феномен од ког је генерација која наступа створила владајући поглед на свет и живот који се најчешће означава ускликом „зграби дан“¹⁸.

По једној раној теорији која би данас могла да изгуби нешто од актуелности, глобална деградација друштва има узрочно-последичне реперне тачке које би могле да се одреде као:

1. Инфантилизација адолесцената.
2. образовање девојчица и дечака према општим стандардима.
3. Прикривено форсирање егоцентричне слике света.
4. Формирање неетичне слике „успешне“ особе и особина потребних за успех.
5. Афирмација секса и насиља, на супрот љубави и толеранцији.
6. Грозничаво потрошња, трошење новца на непотребне ствари.
7. Афирмација глобалне припадности по принципу ”Човечанство је моја отаџбина – ја сам грађанин света”.
8. Табу на слободу, особеност и племенитост, на супрот послушности и лојалности.
9. Уништавање породичних вредности.
10. Афирмација употребе наркотика, алкохола и дувана.

¹⁷ Информационо комуникационе технологије

¹⁸ Латински израз који дословно значи ”убери дан” (*carpe diem*), данас познат као популарни афоризам. Први пут је искоришћен у популарној Хорацијевој песми где се појављује као део шире фразе *carpe diem quam minimum credula postero* (грубо преведено: "зграби дан са што мање вере у будућност"). У пренесеном значењу представља став према коме је будућност неизвесна и дугорочно планирање бесмислено, па човек треба храбро да користи прилике и ужитке који му се пружају у датом тренутку. Искористи сваки дан, уживај, не пропуштај време. Види: Филиповић, Александар: *Парадигма културолошког позиционирања видео игре*, докторска дисертација одбрањена на ФДУ у Београду, маја 2016, библиотека ФДУ Београд

Опис стања

За овај рад је интересантнија деструкција домаћег друштва као последица промена које су изазване изнутра, иако не треба занемарити ни инспираторе тих промена из светских центара моћи. Србија је имала ратове деведесетих, имала је разорну привредну транзицију, увођење вишепартијског система. Као последица укидања друштвене својине, десетине хиљада привредних субјеката је девастирано. Стотине хиљада људи су постали "губитници транзиције." То је у Србији убрзо постао пежоративни вредносни термин. Губитницима транзиције су означавани грађани који се "нису снашли" у економској транзицији са социјалистичког самоуправљања на домаћи транзициони капитализам. Стотине хиљада добрих и поштених људи, инжењера, професора, лекара, стручњака свих профила који су били стубови друштва и прва линија елите, одједном су потпуно финансијски пропали. Сви су их са презиром гледали као неуспешне и немоћне, често и њихова деца којој нису могли да пруже ништа. На њихова места су дошле стотине хиљада комерцијалиста, магационера, контроверзних бизнисмена, привредника "одраније познатих полицији" који су, сви од реда, креирали друштвена правила и морал уопште, у складу са својим схватањем поштења, добра и зла.

Деградација је захватила скоро све области јавног и приватног живота. Србија је у једном моменту била земља у којој у банкама није било новца, у школама знања, у болницама милосрђа, у апотекама лекова, у суду правде, у медијима истине и морала, у Академији мудрости. Медији су све то доследно и лојално покривали и прикривали. Десетине генерација младих људи су стасале у таквој кужној клими, развијали се сами, без узора у породици или друштвеној заједници. Одједном, децу није васпитавао нико. Ни родитељи, ни школа, ни друштвене институције. Пала су у руке бескрупулозних и неморалних медија који су их преузели и од њих направили модерне питомце глобалистичког таласа, немоћне да се чак и у зрелим годинама лате самосталне борбе са иоле озбиљним проблемом. Александар Македонски је са 20 година започео освајања, Иван Грозни је заузео Казањ са 22, Наполеон је пре тридесете постао конзул, а модерна деца глобализације у четвртој деценији сате и дане проводе непрестано гледајући у своје телефоне и таблете, чекајући од родитеља да им обезбеде дневну егзистенцију, јер мало ко и размишља даље од текућег дана.

Како масовни медији утичу на деградацију друштва

На овом месту сугеришемо да се овде ради о новој, до сада незабележеној улози медија, о круцијалној улози медија у креирању нове, моћне субцивилизације у којој медији могу да имају улогу налик на улогу оног телевизора у роману "1984" Џорџа Орвела. Не желећи да дајемо вредносне судове о тој новој улози, нити новој субцивилизацији, скрећемо пажњу на потребу промишљања света нових медија као значајног катализатора субцивилизације у нас-

танку¹⁹, као специјалне културолошке области и културолошке комуникације засноване на информационо-комуникационим технологијама (ИКТ) које значајно утичу на промену у друштвеној структури и које ће, по мишљењу футуриста већ до средине или краја овог века бити доминантна субцивилизација са животом и друштвеним односима готово непрепознатљивим са данашње тачке гледишта.

Нови медији конституишу и нову супкултуру. Они ”у 21. веку имају сугестивно дејство на савременог човека и утичу, између осталог на креирање различитих ставова људи...Однос према спољном свету и према самом себи све се више остварује посредством масовних средстава комуникације. У масовној комуникацији битну улогу имају медији, који настоје да нас информишу, забаве и убеду. Масовни медији су, дакле, незаобилазан чинилац промена у друштву, које, с друге стране, мењају улогу медија. Медији, односно медијски садржаји доприносе да појединац одреди себе и своје понашање у односу на друге – онако како су они медијски представљени. Тако медији помажу да појединац позиционира и одреди себе у односу на друге и боље се оријентише у стварним друштвеним ситуацијама. Другим речима, начин на који ћемо играти своју друштвену улогу и на који реализујемо себе, делом је зависан од грађе добијене из медија²⁰”.

У Србији, у којој су школа и породица изгубиле примат у васпитању деце и младих људи, појавили су се нови субјекти едукације. На упражњена места родитеља и учитељица ступила је модерна замена за некадашњу „улицу“, бројни и моћни системи *ИКТ* и разорно заразни, содомистички *reality* програми који су донели нове дисфункције медија са тешким последицама по ментално и психичко здравље нације и друштва. Под таквим утицајима и са таквом жељом масе младих људи за прихватањем нових етичких садржаја, задатак медија у борби против деградације друштва постаје вишеслојни феномен који може да успе, али уз вишегодишњи рад стручњака различитих профила.

Чак и површна новинска статистика је поразна и застрашујућа: данас само 7% родитеља чита књиге својој деци. Пре тридесет година тај проценат је био 80. Дакле, од осамдесеторо некадашње деце којима су родитељи у детињству читали књиге, само седморо данас то исто чини својој деци!? Зашто? Зар то није деградација и декаденција на извору младог живота? Некада се детиња

¹⁹ Тезу је развила Шери Теркл у књизи *Сами, заједно (Sherry Turkle, Alone Together)* „...Утицају ИКТ посебно су подложна деца и млади. Они су дигитални урођеници, мултитаскери навикли да истовремено користе Фејсбук, играју *online* игре, шаљу СМС, скидају музику и филмове са интернета. Угодније им је да комуницирају преко тастатуре него уживо, радије шаљу СМС, него да позову гласом, јер је тако брже и заштићеније. Процес њихове сепарације и сазревања се сада одвија под будним оком ИКТ. Везе са родитељима никада нису биле тако интензивне, а опет ни тако површне. Због тога, иако наизглед тотално повезани, млади се више него икада осећају лишени пажње. Растући и развијајући се кроз технологијом посредоване односе они се све више боје праве интимности а свој умрежени живот користе као могућност да се сакрију једни од других“.

Види: Филиповић, Александар: *Парадигма културолошког позиционирања видео игре*, докторска дисертација одбрањена на ФДУ у Београду, маја 2016, библиотека ФДУ Београд

²⁰ Бјелајац, Жељко, *Безбедносна култура, умеће живљења*, Мала књига, Нови Сад, 2017, страна 666-668

машта подстицала бајкама и лепим причама за децу које су у мале главице неизбрисиво усађивале и основе вредносног система. Чиме се данас подстиче дечја машта, шта је данас извор система вредности која деца усвајају још у предшколско доба? Разлика је приметна и не треба се чудити ничему што се догађа у вези са децом и будућношћу. Људи не читају, престају да размишљају, чак ни не осећају потребу за тим. Све ће бити замењено Интернетом, ту је Википедија са редовно непоузданим и неквалитетним информацијама, ту је ТВ са лошим филмовима и, зашто не - *reality* програмима. Идеално поље за све присутнију и безобзирнију „индустрију свести“.

Медији утичу на деградацију друштва на, мање-више тројак начин. Први би могао да се одреди као агресивна понуда крајње симплификованих, али веома примамљивих инстант садржаја за чије је конзумирање потребна само површна пажња и који својом тривијалношћу, једноставно, заглупљују конзументе. Тако пласирани и прихваћени садржаји стварају упрошћену слику особина пожељних за успех у животу. О инфантилној регресији смо некада слушали као феномену који се догађа у другим друштвима, а сада имамо десетине хиљада инфаната у трећој и четвртој деценији живота.

Једна од најразорнијих последица је живот у симулакруму *reality* програма. Ту је све лепо и лако, гламурозно, ту се све може без великог напора. У том лажном виртуелном свету сви су леви, беспрекорно обучени, сви их поштују, ту ни за кога нема никаквих проблема. Хиљаде адолесцената су опчињене ликовима из тог симулакрума и једноставно хрле на ту страну, грозничаво тражећи тај свет у својој кући и породици, у својој школи, међу друговима и другарицама. На жалост, тог света нигде нема, осим у том, или неком другом симулакруму.

Неуспех у настојању да свет из ријалити програма пронађу у стварности и уграде себе у њега делује фрустрирајући на хиљаде младих особа. Желећи да се реше неиздрживе напетости која свакодневно расте и по некад добија хистеричне димензије, младе особе покушавају да се идентификују са виртуелним херојима и хероинама. Вештачке усне, вештачке груди, упорне посете местима где излазе познати, промискуитет и на крају наркотици и потпуни распад личности и разарање породице – то је уобичајени сет последица немогуће мисије - неуспешног опонашања ликова које нуде масовни медији.

Тим јадним младим особама нема ко да помогне. Родитељи су одавно престали да буду ауторитет, јер, осим ”празних губитничких савета о раду, правди и поштењу” који код деце изазивају подсмех, немају својој деци шта да понуде. Деци треба новац, најбољи телефон, скупа гардероба, *Louis Vuitton* торба, *Jimmy Choo* ципеле, а то појединачно кошта колико годишња зарада оба родитеља. Тако армија младих људи остаје заробљена у зачараном виртуелном свету нове потрошачке етике створене у медијима. По некад све то личи на свет у који је прошавши кроз огледало, ускочила Алиса, само што у том свету нема веселих зечева и Лудог шеширчије већ у њему станују опскурни ликови који, као да су изашли и Јовановог откровења.

”Тражећи начин за повећање гледаности, повећање рејтинга и профита, медији намећу поједине програмске садржаје који дубоко задиру у људску

интиму прелазећи границе културног и примереног понашања. Сведоци смо праве поплаве ријалити програма код нас у последњих неколико година. Гледаност ових емисија је изузетно велика. Овај тренд је у нашу земљу дошао са запада (САД, Велика Британија) и представља озбиљну претњу за формирање здравих и традиционалних позитивних ставова и система вредности. Ове емисије промовишу и уништавање људске интимности и деинтимизацију људског живота. Младима су привлачне због авантуризма, али и могућности да се заради велики новац и то у времену када медији пропагирају да је живот естрада. Интересовање за оваквим емисијама је све веће и поред бројних критика научне и стручне јавности. Жеља за узбуђењима, забавом и интригама, завиривање у туђ живот и интиму, разбијање бројних табу тема (свађе, конфликти, сексуални односи), су основни покретачи заинтересованости за овакве емисије. Поред тога што се приказују на телевизији и интернету и штампани медији се укључују свакодневним чланцима и извештавањем шта се дешава у таквим програмима. Деградација позитивних система вредности и промоција „лагодног“ живота, стицање новца без рада и залагања, промоција неморала, сексуалне и порнографске алузије, су основне одлике оваквих програма. Актерима ових *reality* програма тзв. старлетама, спонзорушама, проституткама даје се огроман публицитет, који прати, за услове у којима живимо, значајна зарада (која у доброј мери премашује годишња примања, на пример професора универзитета или лекара). Девојчице, које још увек немају изграђене критичке судове о вредносним критеријумима, за идоле несвесно узимају такве личности које испољавају антисоцијална понашања, која јесу најчешће у корелацији са појединим облицима криминала”²¹.

Други начин је перманентна еманација невероватне количине нетачних информација. Једноставно, човек посматра догађај уживо, присутан му је, а истовремено гледа приказ догађаја на ТВ. Стварни догађај и ТВ приказ немају никакве везе, као да се ради о другом догађају. То је прилично незамисливо, али у нашој земљи не само могуће, већ је то преовлађујућа форма информисања јавности. Реч је о потпуном суноврату етике медијских радника. Тај етички суноврат би био раван, рецимо, лекару који болесном детету намерно да погрешан лек да не би оздравило.

Трећи начин утицаја на деструкцију друштва је исто тако примамљива супституција до сада непознатих виртуелних институција као замена за традиционалне институције као што су едукација, васпитање, слободно време, кућни љубимци, доколица....

”Евидентно је да је технолошки напредак до драматичних размера повећао могућност забаве уз насиље. Некада је телевизија била једини извор доступних насилних садржаја, а критични тренутак био је појава интернета, посебно када говоримо о доступности насилних садржаја деци заправо ТВ Интернет су постали „заменски родитељи и васпитачи деци“, која једним кликом на дугме могу заплвити у сурови виртуелни свет насиља, криминала и „изврну-

²¹ Бјелајац, Жељко/Мердовић, Боро *Сензационализам у медијима као узрок дестабилизације политике сузбијања криминалитета*, Култура полиса, год. XV (2018), бр. 35, стр. 297,298

тих“ друштвених вредности. Убиства, самоубиства, физички обрачуни са телесним повредама, насилна дела, несреће и природне катастрофе, само су мали део опасног виртуелног амбијента, коме деца све више и чешће потпадају од негативне утицаје²²”

Закључак

Промене у организовању друштва у Србији које се још увек²³ називају деградацијом, односно ретроградним променама, променама на лошије, очигледно имају два аспекта. Један аспект су неминовне промене у компоновању глобалних друштвених односа и друштава које су последица вољних или невољних процеса у свету, и које се преливају на све земље и народе, док не обиђу целу планету. Већ смо писали о таласима цивилизације и демократизације. Сада у Србији очигледно имамо плимски талас тзв. *трећег таласа демократизације*²⁴ на коме су први пут на власт дошле ”полуписмене масе без идеолошког господара” који би извориште имао у високој елити са свим реперкусијама цивилизацијске одговорности за моћ коју има. Хипердемократија коју сада имамо у Србији донела је српском друштву стање које су имале неке новоослобођене афричке земље када су остале без ”белог господара”.

Овде више није питање да ли ће хипердемократија да овлада англо-европским светом, већ колико ће хипердемократија да ослаби иначе слабе државе и слабе демократије великог броја европских држава. Тим државицама које су из интереса великих сила добиле државност, иако не испуњавају елементарне услове да буду државе, више би личио неки контролисани ауторитарни режим, али то данас није у моди. У моди је хипердемократија са свеопштом владавином гомиле, иако, писао је Хозе Ортега и Гасет²⁵, гомила ме уме да стара ни о себи, а камо ли о државним и друштвеним пословима.²⁶

Други аспект деградације друштва је оно што смо у Србији сами себи урадили и за шта нам није требала помоћ са стране. То је једно свеопште морално пропадање које је у суноврат повукло многе сегменте друштва, пре свих оне сегменте одговорне за морално здравље младих генерација које ће се, силом протока времена ускоро латити управљања државом и креирањем друштвених односа – породице, школе и медија.

²² Жељко Ђ. Бјелајац, *Медији, суккултура и криминалитет у савременом друштву*, Култура пописа, 2015, број 27

²³ Пошто класа или друштвена група на власти има власт да мења вредносне ставове и да нешто проглашава добрим, иако није, теоријски је могуће да се ретроградне промене официјелно промовишу у прогрес. То се већ догађало у не тако далекој историји, чак и у нашој земљи

²⁴ Huntington, S.P. (1977) „After Twenty Years: The future of the Third Wave“, *Journal of Democracy*, Vol. 8, 14, st. 3-12

²⁵ Ортега и Гасет, Хозе (Jose Ortega y Gasset) *Побуна маса*, Градац, Чачак, 2013, страна 33.

²⁶ ”Пошто по својој суштини масе нити смеју нити могу да управљају властитим постојањем, а још мање да владају друштвом, то значи да је Европа данас запала у најтежу кризу која може задесити народе, нације и културу. Таква криза није само једном наступила током историје. Познати су њен изглед и последице које собом носи. Познато је и њено име. Зове се - побуна маса”.

Литература:

1. Bjelajac, Željko (2015): *Mediji, supkultura i kriminalitet u savremenom društvu*, Kultura polisa, broj 27
2. Bjelajac, Željko (2017): *Bezbednosna kultura, umeće življenja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad
3. Bjelajac, Željko/Merdović, Boro (2018): *Senzacionalizam u medijima kao uzrok destabilizacije politike suzbijanja kriminaliteta*, Kultura polisa, br. 35
4. Ortega i Gaset, Hoze, *Pobuna masa*, Gradac, Čačak, 2013.
5. Platon (2013), *Država*, Dereta, Beograd
6. Terkl, Šeri (2011): *Sami, zajedno*, Clio, Beograd, 2011
7. Filipović, Aleksandar (2016): *Paradigma kulturološkog pozicioniranja video igre*, doktorska disertacija odbranjena na FDU u Beogradu, maja 2016, biblioteka FDU Beograd
8. Filipović, Aleksandar (2013): *Etički izazovi video igre*, Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti br. 24, Beograd
9. Hajdeger, Martin (2000), *Šumski putevi*, Plato, Beograd
10. *Moderne teorije društva i sociologija modernosti* (2016), <https://moderneteorijedrustvaisociologijamodernosti.wordpress.com/2016/05/18/drustvo>
11. Huntington, Samuel, „*After Twenty Years: The future of the Third Wave*“, Journal of Democracy, Vol. 8, 14, 1977
12. Huntington, Samuel, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press, Norman, 1993

INFLUENCE OF MASS-MEDIA ON DEGRADATION OF CONTEMPORARY SOCIETY

Summary: In this paper, authors set groundwork for consideration of the state of contemporary society through prism of influence mass-media execute on contemporary society, and help its constant transformation. In the paper authors first scientifically determine terms of contemporary society, mass-media and social degradation, and then use the acquired mechanisms to analyze current state of society and media, their correlation, mechanisms of action of media on society and individuals, and confirm their initial theses, that the contemporary society is in the process of degradation, and that media of mass communication have dominant influence of the process of social decline which is undergoing and has global presence.

Key words: contemporary society, media, mass-media, hyper-democracy, social degradation, social decline, global society